

Muhamed Ali-paša

Ljetno putovanje u Bosnu i Hercegovinu

EDICIJA MEMOARI
Knjiga 2.

Izdavači:
Institut za istoriju, Sarajevo
Istorijski arhiv Sarajevo

Za izdavače:
Husnija Kamberović
Sejdalija Gušić

Glavni i odgovorni urednik:
Sejdalija Gušić

Recenzent:
Husnija Kamberović

Naslov originala:
Rihlah el-ššayf ilā Al-Būsna wa Al-Harsak

Prevela i priredila:
Hana Younis Al-ghoul

Redaktura prevoda i korektura:
Atif Mušinović

Lektor:
Aiša Softić

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka
Bosne i Hercegovine, Sarajevo

821.411.21-992

MUHAMMAD 'Ali Pasha

Ljetno putovanje u Bosnu i Hercegovinu /
Muhamed Ali-paša ; [prevela i priredila Hana
Younis Al ghoul] . - Sarajevo : Institut za
istoriju : Istorijski arhiv Sarajevo, 2008. - 160
str. : ilustr. ; 25 cm. - (Edicija Memoari ; knj. 2)

Tekst na bos. i arap. jeziku. - Prijevod djela:
Rihlah el-ššayf ilā Al-Būsna wa Al-Harsak.
Bibliografske i druge bilješke uz tekst.

ISBN 978-9958-649-00-4

1. Muhamed Ali-paša vidi Muhammad Ali Pasha
COBISS.BH-ID 16501510

Prevod i štampanje knjige finansijski pomogla
Fondacija za izdavaštvo/Fondacija za nakladništvo, Sarajevo

*LJETNO PUTOVANJE
U BOSNU I HERCEGOVINU*

Uvaženi princ Muhamed Ali-paša,
brat Njegove ekselencije kediv Abas-paše II

Njegovo visočanstvo princ Muhamed Ali-paša,
brat Njegovog veličanstva keđiva Abas-paše II,
autor putopisa

PREDGOVOR

MUHAMED ALI-PAŠA je sin Muhamed-Teufik paše, a praunuk Muhameda Alija.¹ Rođen je u Kairu 1875. godine. Imao je tri sestre - princezu Nazliju, princezu Hatidžu i princezu Naimu i brata Abasa, koji je bio kediv² Egipta u periodu od 1892. do 1914. godine. Muhamed Ali-paša i njegov brat su se školovali u Austriji. U Egipat su se vratili nakon smrti oca Muhameda Teufika u januaru 1892. godine. Abas-paša je preuzeo vlast nad Egiptom i dobio titulu kediv, dok je Muhamed Ali-paši ostao pasivni politički posmatrač. Posvetio se putovanjima prilikom kojih je nastojao upoznati različite zemlje, a posebno one nastanjene i muslimanskim stanovništvom. Sebe je smatrao turistom koji je upoznavajući mnogobrojne države, obavljao posao istraživača, a što je smatrao izrazito važnim. Pored zemalja Evrope koje je redovno posjećivao, također je posjetio brojne zemlje kako azijskog tako i afričkog kontinenta. Napisao je više knjiga u kojima je opisao svoja putovanja, ali su nažalost samo dvije objavljene: *Putovanje po zemljama Šama* i *Putova-*

¹ Muhamed Ali-paša postavljen je za namjesnika Egipta u julu 1805. godine. Tim činom je on postao začetnik egipatske vladarske kuće.

² "Presjajni", "prejasni", naslov egipatskog vladara od 1867. do 1914. g. dok je Egipat bio nominalno pod osmanskom upravom. Abdulah Skaljić, *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku*, Sarajevo, 1966., str.405.

nje kroz Sjevernu Afriku. Oba putopisa nalaze se u biblioteci Al-Azhar.³

Muhamed Ali-paša je živio u dosta burno političko vrijeme po vladajuću porodicu u Egiptu. Godine 1914. engleski vrhovni komesar svrgnuo je Abas-pašu II dok se on nalazio van granica Egipta⁴. Njegovim nasljednikom, sa titulom sultana, proglašen je Husein Kamil. Zatim je na vlast došao Ahmed Fuad dobivši titulu kralja. Nakon smrti kralja Fuada, za prijestolonasljednika je imenovan njegov sin Faruk. S obzirom da kralj Faruk I nije bio punoljetan, za regenta je postavljen upravo Muhamed Ali-paša. Da bi što brže preuzela egipatsko prijestolje, kraljevska porodica je zatražila da se na Al-Azharu izda fetva u kojoj se godine života kralju Faruku računaju po hidžretskom kalendaru kako bi za kraće vrijeme postao punoljetan.⁵ U kratkom periodu regenstva, od 28.04.1936.g. do 29.07.1937.g., za Muhamed Ali-pašu je sagrađen veliki dvorac. Nakon gubitka političkog položaja ovaj dvorac je pretvoren u sjedište Medžlis-vusaja⁶, a nakon smrti Muhamed Ali-paše 1954. godine dvorac je pretvoren u muzej koji nosi njegovo ime.

³ Muhamed Ali-paša, *Putovanje po zemljama Šama*, Kairo, 1911.; *Isti, Putovanje kroz Sjevernu Afriku*, Kairo, 1925.; Putopis koji je pred nama je nezvanično štampan samo za uži krug prijatelja.

⁴ Godine 1881. Engleska je okupirala Egipat, no na vlasti je ostala vladajuća dinastijala noseći titulu kediv i nominalno priznavajući osmansku vlast. 18. decembra 1914. godine Egipat je proglašen kraljevinom pod patronatom Engleske čime je okončana osmanska vlast. Vidi: *Historija Osmanske države i civilizacije* (priredio E. Ihsanoğlu), Sarajevo, 2004., str. 1079, 1083.

⁵ Kralj Faruk rođen je 11.02.1920.godine. Za kralja je proglašen 28.04.1936., a prijestolje je preuzeo 29.07.1937.

⁶ Savjetodavno vijeće.

Kao član vladajuće porodice, Muhamed Ali-paša je pripadao svjetskoj, društvenoj eliti svog perioda. Njegovo obrazovanje, poznavanje više stranih jezika (njemačkog, francuskog, engleskog) olakšavali su putovanja koja je vrlo često praktikovao. Iako putovanja nisu imala političku pozadinu, njegova vjerska pripadnost i porijeklo su usmjeravali da su zemlje koje je posjećivao uglavnom bile one nastanjene i muslimanskim stanovništvom. Kao što sâm naglašava, ovaj putopis je napisao isključivo za prijatelje. Bosnu je izabrao kao zemlju kroz koju je napravljena željeznica te je stoga smatrao da je na višem civilizacijskom stepenu od ostalih balkanskih zemalja. U toku putovanja osnovni cilj mu je bio upoznati običaje naroda koji je nastanjuju. Na početku putopisa, autor naglašava da je planirao posjetiti i Crnu Goru, ali da nije imao dovoljno vremena za to.

Koliko je Muhamed Ali-paša malo poznavao političku situaciju, tradiciju i običaje naroda u Bosni primjetno je kroz cijelo opisano putovanje. Upravo zbog toga on vrlo često donosi zaključke koji ne odgovaraju stvarnom stanju. Ne treba zanemariti ni njegov visoki položaj u društvu zbog kojeg vrlo često *sa visine* posmatra mjesta u kojima odsjeda tokom putovanja. Subjektivni pristup je odlika svakog putopisa, ali je on ipak i slika određenog vremena, političke situacije i njihovog viđenja, ovaj put, iz ugla jednog arapskog princa. Putopis dosta detaljno donosi opise prirodnih ljepota i kulturnih tekovina. Specifičnost promjene sistema i očuvanje tradicionalnih vrijednosti kroz više aspekata u njemu su dosta izražene. Odnos muslimana i pravoslavnih prema austro-ugarskoj vlasti, također je oslikan u ovom putopisu. Najuočljivije je ipak nepoznavanje i neshvatanje političke situacije u Bosni i Hercegovini od strane ondašnjih muslimanskih vladara kojima je ovaj putopisac pripadao.

U dosadašnjoj literaturi ovaj putopis nikada nije korišten. Muhamed Ali-paša ga je nakon završetka putovanja umno-

žio i podijelio svojim prijateljima. Primjerak koji smo mi koristili je objavljen 1907. godine kao drugo izdanje, što je naznačeno na koricama, s obzirom da je prvim izdavanjem smatrano ono koje je autor podijelio prijateljima. Nismo pronašli podatke ko je izdavač niti u koliko primjeraka je štampan ovaj putopis, ali se on ne nalazi u spisku objavljenih knjiga Muhameda Ali-paše, niti u biografiji ovog princa.

Posjeta Bosni je trajala četrnaest dana, tačnije od 8. septembra 1900. godine, kada kreće iz Beča prema Bosni, do 22. septembra, kada stiže u Zagreb. Putopis ima sedamdeset stranica,⁷ štampanih, napisanih arapskim jezikom uz osmanske izraze upotrebljavane u tom periodu. Dimenzija je 22x14 cm i nalazi se u Istorijskom arhivu Sarajevo, u Zbirci rukopisa Mehmeda Teufika Okića.⁸

Prevođenje ovog putopisa često je nailazilo na teškoće, posebno jer je autor koristio govorne arapske izraze sa egipatskim dijalektom iz perioda u kojem je živio, spominjao ličnosti koje nisu poznate široj javnosti. Također je vidan problem dešifriranja geografskih pojmova koji transkripcijom obično nisu odgovarali stvarnom imenu mjesta na koje autor misli. Tokom prevođenja problem su predstavljale poslovice i stihovi koje na drugom jeziku najčešće izgube na značaju.

Putopis je skup zapažanja, dojmova, razmišljanja i shvaćanja Bosne od strane princa Muhameda Ali-paše koje smo nastojali prevesti upravo onako kako ih je autor opisao.

Hana Younis Al-ghoul

⁷ U analitičkom inventaru pogrešno piše 80 stranica jer original putopisa sadrži 70 stranica.

⁸ JU Istorijski arhiv Sarajevo, Zbirka Mehmeda Teufika Okića: OZ; MTO 1, Š-115.

SADRŽAJ

Predgovor	5
Ko je princ-autor?	9
U ime Allaha Milostivog Samilosnog	15
Početak putovanja u Bosnu i Hercegovinu	18
Odlazak iz Beča	19
Voz	19
U restoranu	22
Polazak sa stanice Dalj	25
Dolazak na bosansku granicu	29
Ukrcavanje u bosanski voz za Sarajevo	29
Narav i običaji	30
Grad Sarajevo	35
Gospodin Petrović	37
Znamenitosti grada	41
Begova džamija i Husrev-begovo turbe.....	41
Šerijatska škola	42
Srpska crkva	44
Sarajevske tržnice	44
Grad Ilidža	46
Antikhana u Sarajevu	53
Tvornica ćilima	54
Fabrika duhana	54

Bakir-beg	56
Putovanje iz Sarajeva u Jajce	58
Travnik	59
Grad Jajce	60
Tvrđava Jajce	61
Divan prizor	63
Čudan pratilac	65
Razgovor sa jednim uglednikom iz Jajca	66
Odlazak iz Jajca u Banju Luku	69
Digresija u vezi putovanja	69
Nastavak putovanja	71
Grad Banja Luka	76
Iznenadan i zastrašujući poziv	78
Završetak putovanja i povratak u Egipat	81
Završna riječ	83
Sadržaj	87
Faksimili originala	91

EDICIJA MEMOARE

Knjiga 2

Muhamed Ali paša
Ljetno putovanje u Bosnu i Hercegovinu

Izdavač:

Istorijski arhiv Sarajevo

Alipašina 9, 71000 Sarajevo, Bosna i Hercegovina

Istorijski arhiv Sarajevo, Sarajevo

Alipašina 19, 71000 Sarajevo, Bosna i Hercegovina

www.arhivsa.ba

Za izdavače:

Husnija Kamberović

Sejdalija Gusić

Prijemni i srpski jezik

Elana Trnava Aljehool

Dizajn i tehničko pranje :

Tink Jovanović

Stampa:

REMONT

Za Sarajevlje:

Murat Šeremet

Sarajevo, 2004.

ISBN 978-9958-649-00-4

